

pende tekst vele en gevarieerde afbeeldingen, die uitzonderlijk goed van bijschriften zijn voorzien. Een mooi voorbeeld daarvan is de spotprent op het Amsterdams schouwburgbeleid (waarschijnlijk uit 1686) door Romein de Hooghe. Alle elementen van de prent worden opgesomd en verklaard. Dergelijke toevoegingen functioneren niet alleen ter verlichting, maar dragen bij tot de informatiedichtheid die het boek kenmerkt. De stofomslag wordt uiterst simpel gesierd door een afbeelding van een veer. Het zette mijn fantasie in gang. Moest ik er een ganzenveer in zien als verwijzing naar het schrijfinstrument dat uiteindelijk al die literaire teksten mogelijk maakte? Dat strookt met de uitspraak van Jan Vos over Vondel als 'fenixveer' (p. 568). Of is er een andere symboliek en is de veer het teken van de vluchtige schoonheid van literatuur, vergelijkbaar met de typering die Tesselschade Roemers aan de zangkunst geeft: 'een zingend vedertje en een gewiekt geluid' (p. 364)? Of hebben de auteurs er een typering van hun arbeid in gezien? Immers, ze hebben met hun werk een belangrijke periode uit de Nederlandse literatuurgeschiedenis vastgelegd, maar die fixatie kan niet meer dan tijdelijk zijn. Voor we het weten zal de wind van kennis en wetenschap weer uit een andere hoek waaien en zal het veertje de lucht in gaan om neer te komen op een plek die we nu nog niet kennen.

Op vele niveaus hebben Smits-Veldt en Porteman een dubbel spoor getrokken. Het boek betreft de literatuur van Vlaanderen en Nederland, het behandelt de canon en een breed veld van populaire literatuur, het is geschreven voor neerlandici intra en extra muros, voor vakgenoten en liefhebbers, binnen de discipline en interdisciplinair. Dat heeft geleid tot een handboek waarin vele stemmen worden gehoord. Het is de verdienste van de auteurs dat die vele stemmen harmonisch zijn samengebracht tot een veelstemmig akkoord.

A. Agnes Sneller

Bibliografie

- Bekkering & Gelderblom 1997 – H. Bekkering & A.J. Gelderblom (red.): *Veelstemmig akkoord. Naar een nieuwe literatuurgeschiedenis*. Verslag studiedag Literatuurgeschiedenis, Den Haag, 17 januari 1997. Den Haag 1997.
- Kalla & Czarnecka 2008 – Irena Barbara Kalla & Bożena Czarnecka (red.), m.m.v. Gert Loosen: *Neerlandistische ontmoetingen. Trefpunt Wrocław*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT, 2008.

Rhijnvis Feith. *De ouderdom*. Uitgegeven, ingeleid en toegeleid door Marinus van Hattum. Amstelveen: EON Pers, 2009. – 247 pp. ISBN 978 90 77246 27 6.

J.F. Helmers. *De Hollandsche natie*. Editie Lotte Jensen met medewerking van Marinus van Hattum. Nijmegen: Vanilt, 2009. – 271 pp. ISBN 978 94 6004 003 0.

In de eerste maanden van 2009 zijn maar liefst twee edities verschenen van poëzie, geschreven in de zogenaamde Franse tijd. Opmerkelijk, omdat de dichtkunst uit deze periode sinds jaar en dag stiefmoederlijk wordt behandeld. Terwijl dichters als Feith, Loots en Helmers tijdens hun leven nog gevierd werden als tweede Vondels, taande deze populariteit na hun verscheiden al snel. Latere generaties maakten er een sport van op satirische wijze met leven en werk van deze 'verzetspoëten' af te rekenen. Tachtig deelde de definitieve knock out uit en in de meeste twintigste-eeuwse literatuurgeschiedenissen komt men ze dan ook slechts in de marge tegen.

Marinus van Hattum en Lotte Jensen hebben echter genoeg reden gevonden om nieuwe uitgaven te verzorgen van respectievelijk Feiths *De ouderdom* (1802) en Helmers' *De Hollandsche natie* (1812). Het zijn twee behartigenswaardige uitgaven geworden met fraaie omslagen en illustraties. Wat betreft de opzet, zijn ze goed met elkaar te vergelijken, iets wat wellicht ook te maken heeft met het feit dat Van Hattum zijn medewerking verleende aan de uitgave van Helmers' magnum opus. In de twee inleidingen komt behalve biografische informatie ook een inhoudelijke en stilistische analyse, een genretoewijzing plus een tekstgeschiedenis voorbij. De inleiding van *De Hollandsche natie* is wat ruimer bemeten en hier vindt de lezer dan ook meer contextuele informatie: het gedicht wordt binnen het vaderlandslievende discours van de eerste decennia van de 19^e eeuw geplaatst. In vergelijking daarmee is de informatie die Van Hattum bij Feiths gedicht geeft over de wijze waarop men omstreeks 1800 aankeek tegen het ouder worden summier te noemen. Opvallend is ook dat hij, anders dan Jensen, slechts zijdelings ingaat op de literaturopvatting van Feith. En dat terwijl nu juist Feith in de jaren voorafgaand aan *De ouderdom* een belangrijke partij was in het poëtische debat. Over hun doelgroep laat noch Jensen noch Van Hattum zich uit. Vermoedelijk hebben zij vooral de vakgenoot op het oog gehad. Daarnaast zullen deze edities welkom zijn in het academische onderwijs, waarbij opgemerkt dient te worden dat Jensen de lezer in

haar tekstcommentaar wat meer tegemoet komt en behalve woordverklaring soms ook hele zinsconstructies toelicht. Iets wat toe te juichen valt, al was het maar omdat de meer op het onderwijs gerichte Griffioenreeks helaas ter ziele is gegaan.

Zonder te veel af te willen dingen op de legitimiteit van de hier besproken uitgaven wil ik toch kort stilstaan bij de motivatie van de twee tekstbezorgers. Die van Van Hattum is drieledig: allereerst acht hij het thema van het ouder worden 'van alle tijden!', iets wat men tegen de achtergrond van de actuele vergrijzingsproblematiek moeilijk kan betwisten. Daarnaast beschouwt Van Hattum deze moderne editie van *De ouderdom* als een pendant van de in 1977 door Buijnsters verzorgde uitgave van Feiths *Het graf*. Het belangrijkste acht Van Hattum echter 'de kwaliteit van de tekst': *De Ouderdom* is 'een hoogtepunt in Feiths oeuvre'. Dit esthetische motief lijkt bij Jensen minder zwaar te wegen: wel meent zij dat *De Hollandsche natie* als 'zorgvuldig geconstrueerd, erudiet en gestileerd geheel' ook voor een hedendaags publiek de moeite waard is, maar belangrijker lijkt voor haar te zijn dat de tekst representatief is voor een vaderlandslievend geluid dat in de literatuur ten tijde van Helmers schering en inslag was. De tekst verdient volgens Jensen bovendien hernieuwde aandacht op grond van de klassieke status die men er lange tijd aan toekende. Bij beide editeurs is er derhalve sprake van een meervoudige motivatie.

Wat dit betreft leek Jensen in haar recente studie *De verbeerblijking van het verleden* (Nijmegen 2008) eenduidiger. Mede naar aanleiding van *De Hollandsche natie* schreef ze in de inleiding van dit aanbevelenswaardige boek dat deze 'vaderlands-historische' werken 'een nieuw elan' krijgen, 'wanneer ze gelezen worden in dialoog met de tijd waarin ze geschreven zijn'. Dat nodigt uit tot een contextualisering die in de editie van *De Hollandsche natie* wel wat meer aandacht had mogen krijgen. In het commentaar had de tekst naar mijn smaak systematischer vanuit het perspectief van het vaderlands-historische discours bekeken mogen worden. De wat plichtmatige stijlanalyse had ik daar graag voor ingeleverd. De paragraaf over de genretoekenning idem dito, al was het maar omdat deze materie in kort bestek niet tot haar recht komt (Jensens typering van Helmers' gedicht als 'vaderlands epos' lijkt mij aanvechtbaar en terzijde zij opgemerkt dat de verwijzing naar het – weliswaar eerbiedwekkende – literatuurlexicon van von Wilpert ter staving van een en ander weinig gelukkig is: er zijn immers genoeg studies naar de geschiedenis van genreconcepten die hier ver-

der hadden kunnen helpen). Iets soortgelijks kan men opmerken over Van Hattums inleiding bij *De ouderdom*: daar had de tekst wat mij betreft veel meer vanuit een theologisch en moraalfilosofisch perspectief gelezen mogen worden. Op zo'n manier doet een moderne editeur recht aan de functie die de teksten van Feith en Helmers hadden in een tijd waarin literaire auteurs nog op een vanzelfsprekende wijze deelnamen aan het maatschappelijke debat. Het lijkt me ook de beste manier om anno 2009 met deze toch wat bombastische teksten in gesprek te raken.

Jan Oosterholt

Michel Dupuis, *Halfdoden en de bemel. Experimenteel zelfonderzoek en surrealistische verlangens bij de jonge Harry Mulisch*. Gent: Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde, 2007. – 183 pp. ISBN 978 90 72474 71 2.

Literatuur en psychologie hebben een haat-liefdeverhouding. Psychologen, zo is de gedachte, lezen literatuur om die te reduceren tot het trauma dat verborgen ligt achter de complexe literaire vorm. Veel schrijvers hebben zich verzet tegen deze neiging van psychologen om hun boeken te beschouwen als 'symptomen' van psychosomatische aandoeningen. Eén van die schrijvers is Harry Mulisch. In *Voer voor psychologen* zet hij zich sterk af tegen de psychologie: 'De psychologen? Vruchteloze, intelligente mensen, die menen dat zij het werk tot de schrijver kunnen herleiden. Zij weten nog steeds niet in hun achterbuurt, dat Shakespeare door Hamlet is geschapen, Beethoven door zijn symfonieën is gekomponeerd en dat Rembrandt in het beste geval op de zelfportretten lijkt, dat Marx uit het socialisme is geboren, dat de zoon de moeder baart, dat de zoon het oog heeft geschapen, dat de liefde de minnaars schept en dat het ei de kip legt.' (82) De makke van de psychoanalytische literatuurbeschouwing is dat zij de neiging heeft om de tekst te reduceren tot een symptoom van wat zich in de psyche van de auteur afspeelt. Het specifieke karakter van de tekst wordt daarmee de ballast waardoorheen de interpreter zich moet werken om tot de eigenlijke betekenis te komen. Zo'n reductionistische manier van lezen is in de literatuurwetenschap vandaag de dag nauwelijks courant te noemen. Wie betekenis wil toekennen, wordt geacht de tekst in haar eigenheid serieus te nemen.

Maar wat moeten we dan met auteurs, zoals Harry Mulisch, die veel psychologische motieven in hun werk verwerken? Interpreten als Jan